

Digitális nyelvújítás

A számítógépek tömeges megjelenésével (ma Magyarországon a háztartások 17%-ában van számítógép!), a telefonínség megszűnésével, a számítógépes hálózatok elérhetőségével beköszöntött hozzánk is a legtalálóbban talán *digitális-információs forradalom*-nak elnevezett korszak. Társadalmi hatásait még csak számíthatjuk, néhányat közülük már tapasztalunk, de az valószínű, hogy gyorsan átrendezi életünket, megváltoztatja néhány megrögzött szokásunkat, a szemünk-fülünk előtt zajlik az a hatás is, amelyet nyelvhasználatunkra gyakorol.

Természetesen nyelvújítás, nyelvfejlés (a szakemberektől, *nyelvi technológusoktól* függetlenül is) mindig zajlik. Ennek két formája van: a tudatos és a spontán nyelvújítás. Mindkettőhöz szükséges valamiféle tekintély és (folklorisztikus) közeg. Igazán sikeres akkor lehet ez a nyelvfejlésző tevékenység, ha társadalmi akarattal, elfogadással párosul. A legutóbbi évek digitális-információs forradalmával kapcsolatos nyelvészeti teendőkre a magyar nyelvészek mintha kicsit későn ébredtek volna rá; érdekes módon a műszaki szakemberek már évek óta sürgetik ezt a munkát, sőt nagyon sok javaslatot is tettek (pl. Homonnay Péter: Angol–Magyar számítástechnikai szótár. Novotrade, Budapest, 1992). A téma természetesen szerepelt az MTA Magyar Nyelvi Bizottsága által rendezett 1992. november 6-i szaknyelvi konferencián is. (pl. Kis Ádám: A számítástechnikai szaknyelv újratermelő hibái. Nyr. 1993. 564; Szöllösi-Sebestyén András: Hogyan mondjuk a *file*-t magyarul? Nyr. 1993. 567). A Nemzeti Kulturális Alap 1996-ban digitális nyelvújítási pályázatot hirdetett, de az eredményről nem tudunk. Mivel a nyelvújítás legfontosabb tere a nyilvánosság, sikere pedig az említett „folklorisztikus közegen” áll vagy bukik, a rendelkezésünkre álló médiumokat kértük meg, hogy néhány, a szakemberek köréből származó szómagyarázási javaslatunkat közzétegyék (pl. Magyar Rádió, Tetten ért szavak, 1997. május 12/13; Édes Anyanyelvünk 1997/3. 9).

E helyütt is, gondolatfeltevésként, közreadok néhány javaslatot. Egy-egy új szó csak akkor terjeszthető el, ha szó van róla, ha használni kezdik. Hasonló ez egy vicc vagy történet terjedéséhez. Tartom magamat ahhoz az alapelvhez, hogy a szó a használatban telik meg jelentéssel. Tehát az asztal azért *asztal* (*Tisch*, *table* vagy *sztol*), mert mi magyarul (németül, angolul vagy oroszul) beszélők mindannyian elfogadtuk azt. Néhány javaslat túl merész, talán mulatságos is. De a folklorizálódás törvényszerűsége szerint olykor éppen ezek „jönnek be”. A szóújítási javaslatokhoz pótolhatatlan segítséget nyújtott Szilágyi Árpád (Magyar Rádió, Rádió- és Televízióújság, Internet-iskola, újabban Világháló; internet-iskola@westel900.net), amelyért köszönettel tartozom.

boot (bootstrap loader) = *rendszeröltő*. bootolás = *betöltés, fölprogramozás*;

buffer = *tároló*, de azt is el tudjuk képzelni, hogy *koffer*;

byte (a legkisebb megcímezhető információs elem) = *bájt* (részben már írásban is előfordul, magyarosítását kár lenne erőltetni);

click (a kezelőgomb lenyomása után adott hangjelzés) = *klikk*, illetve *klikkel*, *rákklikkel*;

clipboard = *vágólap*;

Cyber cafe = telefon-, távmásoló-, világháló-kapcsolattal rendelkező kávéház. Amerikában, Nyugat-Európában létezik, már Magyarországon is van néhány. Mielőtt meghonosodna, javasoljuk az egyébként már élő *teleház* elnevezést;

default (alapértelmezés, amelyet a rendszer indítás után automatikusan használ, ezt az értéket feltételezi) = *alaphelyzet*;

disc = (*mágneses*) *merevlemez*;

E-mail = *elektronikus levél, posta*. Csak rövid formában tudjuk elképzelni: *e-levél* vagy *e-posta*. Az egyik lap impresszumában ezt is láttuk: *drótposta*, másutt *villanyposta*. A Világháló című RTV-újságbeli rovatban pedig ironikusan ezt ajánlották: *emil, emilezés*;

file = (*adattár*)*állomány*, esetleg *állománynév*;

floppy disc = *hajlékony lemez*;

ftp (file transfer protocol), mondják: *eftépézni*. Javaslatunk: *letölteni*;

gopher = *ürge, fűrge* vagy *pocok* (*kereső- vagy böngészőprogram*). Mivel a „fűrge ürge” a magyarban annyira kifejező szókapcsolat, bármelyik tagja ajánlható. Ugyanolyan motivált névadás lehet, mint a „farkincával” rendelkező *egér*;

homepage = tömör magyar formája terjedőben van; például már a kereskedelmi rádiókban is halljuk: *honlap*. Vannak, akik az *otthonlap*, illetve a rövidült *ottlap* formát ajánlják. De az angolra jobban rímel, s a magyarban is nagyon jól hangzik az általunk is javasolt *honlap*. Elterjedésére komoly esélyt látok;

interface = *csatoló, átalakító*;

Internet = *világháló*. Javaslatunkat a Rádió- és Televízióújság már átvette, ez évtől ugyanis az Internet-oldal neve: *világháló*. Tréfásan a *pókháló* elnevezést is hallhatjuk. Vö. WWW;

komputer = sikerült szómagyarítása; (*személyi*) *számítógép*. A *perszonál kompjúter* (*perszonál komputer*) formában való használatát nem javasoljuk (még nyelvészeti cikkben sem);

laptop = *lapgép*, tréfás elnevezése olykor hallható: *ölembegép*. A PDA-gépekre pedig ezt javasoljuk: *zsebgép*;

link (linkelés) = *e-utalás, kapcsolat, hivatkozás*;

mouse (kis doboz a kurzornak a képernyőn való mozgatásához, adatbeviteli eszköz) = *egér*. Elterjedt, elfogadott szó;

port = *csatlakozó, csatlakozási pont, kapu*;

render(ing) = (ábrából ábrába való) átmenet;

resource = forrás;

server = főgép, gazdagép (írásban is szerepelt már), kiszolgáló gép;

shareware = bemutató, beetető (program);

trackpad, trackball = tréfás elnevezése már van: *hanyattgép*. Azaz: fordított egér. Nagyon szemléletes kifejezés, s miként az *egér* is meghonosodott, ennek sem látjuk akadályát;

virtual reality = *virtuális valóság*-nak mondják, ez csak félig magyaros megoldás, de lehetne *látszólagos valóság* is. További javaslataink: *tündérvilág, tünkép, álomvaló*;

WWW (World Wide Web) = nemzetközi elterjedtsége miatt szómagyarítását aligha érdemes kezdeményezni; létrejöttek magyar képzőkkel, ragokkal ellátott formái: *webez(ni)*. „saját szövegem *webesítése*”. Vö. Internet;

@ = az E-mail számok jele. Rádióműsorokban teljesen általánossá vált neve: *kukac*.

Hamarosan megszervezzük a digitális nyelvújítás számítógépes honlapját és fórumát, amelyen (ahol) minden nyelvész, szakember és „szörföző” véleményt mondhat.

Balázs Géza

(Megjelent a *Magyar Tudomány* 1997. évi 2. számában.)